

בר סימון גופיה לא הוח קני להו, שהרי אסור לזכות בהן כל זמן שהאם עליהן. והכי קאמר ליה שמואל: זיל ושריף אקן, דליתגבהו האמהות, ואז ניקנינהו לוי בר סימון לביצים. וחדר, ליקנינהו לוי בר סימון ניהלך בקנין פודר.

מתנתנין:

לא יטול אדם אם על בנים אפילו כדי לטהר את המצורע(1).

אי למקנא אותם כדי שלא יוכל לוי בר סימון לחזור בו, למה דן רב יהודה משמואל היאך יקנם, לקנינהו ליה לוי בר סימון בקנין פודר?!(12)

קמב-א ואי מדובר בערב יום טוב, ובא רב יהודה לשאול את שמואל היאך יעשה כדי שלא יהיו מוקצה ביום טוב, הרי בעומד ואומר: זה וזה, ביצה זו או אפרוח זה, אני נוטל למחר! מניא. כי על ידי כך לא הוי מוקצה.

מבארת הגמרא: הנהו ביצים, פירי חדתי הוו, שמעולם לא עמדה האם מעליהם, דלוי

יוכל להקנות לו בסודר. וראה בכפי אהרן [סק"ג] שהוכיח מכך שאם אינו צריך לבנים נפטר משילוח, וכן ביאר והעלה מכאן החזו"א [י"ד קעה], שאילו היה חייב בשילוח לא יכל להפריח האם כדי שיוכה לוי בן סימון בבנים. כי הזוכה בבנים ומתחייב בשילוח אינו נפטר בהפרכת האם מעל הקן, אלא רק בגירושה עד שתצא מתחת ידו, שאם לא כן לא שייך השיעור בשילוח "שתצא מתחת ידו" שהרי כבר נפטר בהפרכתה מהקן. אולם המאירי כתב שגם בעל החצר יכול לעשות כן, ולהפטר מחיובו.

12. בדבר אברהם [ח"א כא טז] צידד שגול מפני דרכי שלום אינו קנין מדרבנן, אלא רק איסור מדרבנן הוא שהחמירו עליו שלא ליקח מפני דרכי שלום [ראה ראיות לזה בגיטין סא. וב"ק קיד:]: והקשה לפי זה ללישנא בתרא שרק בביצים אסרו מפני דרכי שלום ולא באמן, אם כן מאי מקשינן וליקננהו בסודר והרי לוי בר סימון עצמו עדיין לא זכה בהן, ואיך יקנם לאחרים, עיי"ש ביאורו.

1. בים של שלמה כתב שנראה כי אפילו לציפור המשולחת לא יקח אם על בנים, אף

לחזור בו, וגם במסקנא ביאר שאמר לרב יהודה שיגביה את האם כדי שיקנה לוי בן סימון את האפרוחים בחצר [ויפטר משילוח], ושוב יוכל להקנותם לו בסודר.

והיש"ש הביא שתוס' ורא"ש בכ"מ [ט.]. הוכיחו מסוגיין שקנין הגבהה מועיל בהגבהה מכוחו, אף שלא הגביהו בידו, ותמה שהרי למסקנא אין כאן נידון של קנין הגבהה, אלא הפרכת האם כדי שלא יהיו האפרוחים חייבין בשילוח. [ומשמע שהבין בדברי הרא"ש ששמואל אמר ללוי בר סימון להגביהם ולקנותם, וצ"ע]. והש"ך [תו"מ רס"ט ב'] השיב, שראית הרא"ש מההוא אמינא, וכביאור רש"י בקושית הגמרא שהגבהת האפרוחים נחשבת קנין.

וכבר הבאנו [בהערה 4] שהחתם סופר הקשה מסוגיין על דעת הרמב"ם שצריך לאוחזה בכנפיה ולשלחה, שהרי שמואל אמר שדי לנקוש על הקן, ולפיכך העמיד שהנידון כאן הוא רק לגבי הפרכת האם כדי שיוכל לזכות באפרוחים על ידי חצירו.

אולם יש ליישב בפשטות, שרב יהודה לא התחייב כלל בשילוח, כי הקן היה של לוי בר סימון, ואם ישלח רב יהודה את האם לא יוכל לקחת הבנים, רק על ידי שיקנה לוי את הבנים

ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסור, שאין בה חסרון כיס אלא בדבר מועט כאיסור, אמרה תורה "למען ייטב לך והארכת ימים", קל וחומר על מצוות המורות שבתורה(2).

שהרי בכבוד אב ואם כתיב "למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך", ובשילוח הקן כתיב "למען ייטב לך והארכת ימים". אם כן, בשתי מצוות אלו נאמר מתן שכרן בצידן.

גמרא:

תניא, דבי רבי יעקב אומר: אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שכתוב מתן שכרה בצדה, דהיינו שבסמוך לציוויה בתורה נאמר גם מתן שכרה, שאין תחיית המתים תלויה בה.

הרי שאמר לו אביו: עלה לבירה [בית גדול] והבא לי גוזלות, והלך הבן ועלה לבירה, ושלח את האם ולקח את הבנים, הרי קיים שתי מצוות שמתן שכרן בצידן, ואירע שבהזרתו נפל ומת. היכן אריכות ימיו של זה והיכן טובתו של זה?

וביאר מקורו בתורה:

אלא, בהכרח שכך כוונת הכתוב: "למען

שסופו לשלחה, אין מבטלין מצוות שילוח בשעתה לצורך מצוה אחרת, כדילפינן לעיל [קמא]. משלח תשלח, אפילו לדבר מצוה.

ובנחל אשכול [הערה י"ב] תמה שהרי משלח למדו רק לציפור השחוט, ואילו המשולחת שהרי נוטל שתיהן יחד, והכהן שוחט את הברירה מביניהם [כמבואר ברמב"ם פ"א מטומאת צרעת] ואינו יודע שנוטל לשלחה, נמצא שרק מספק אמרה המשנה שלא יקח ציפור לטהרת מצורע.

וכבר הבאנו לעיל [קמא. הערות 10,6] שהשאגת אריה נקט שבנוטל על מנת לשלחה לבסוף עובר בלאו, ורק כשנוטלה לשלחה מיד ונמשך אינו עובר. ואם כך כוונת המשנה שלא יטלנה לשלחנה לבסוף ויעבור בלאו. ולענין מה שהוכיח כי אינו יודע איזו תשתלח, הבאנו שם שהדבר אברהם הוכיח שיכול לקחת למשולחת ציפור שאינה ראויה לשחיטה [שהרי מיעטו לעיל קמ א שלא יזווג את המשולחת לאחרת, ומשמע שלולי המיעוט היה יכול ליטלה אף שאינה ראויה אלא לשילוח].

והתוספתא הוסיפה שלא יטלנה לטהר מצורע מפני שנעבדה בה עבירה, וביאר בחזון

יחזקאל שטעם זה גורם שאפילו אם לקחה בדיעבד לא מועילה לטהר את המצורע. והיינו כמבואר לעיל שרק שילוח הקן מועיל להפקיע בה איסור "כל שתיעבתי" כיון שלא אמרה תורה שלח לתקלה, אך אם לא שלחה אלא בשילוח ציפור מצורע, נמצא ששלח ציפור האסורה באכילה שאינה ראויה לטהר מצורע.

2. לעיל [קי:]: אמרו כל מצוות עשה שמתן שכרה בצדה אין ב"ד של מטה מזהרין עליה, ופרש"י שהטעם לכך, כי הכתוב פירש מתן שכרה לומר אם לא תקיימנה, עונשו שלא תטול שכר זה. וכתב מהר"ץ חיות [קמא:]: שמסתבר כי בשלוח הקן לא שייך כלל זה, שהרי הוצרך הכתוב לומר שכרה ללמד שאפילו מצוה קלה כאיסור נאמר בה אריכות ימים.

ולפי זה תירץ את קושית המשנה למלך [פ"ג מעבדים] על מה שהכה רב יהודה מכת מרדות את הקוצץ כנפי האם ומשלחה [לעיל קמא:]: ותמה שהרי אין ב"ד מצווין על מצוה שמתן שכרה בצדה, אך להנ"ל על שלוח הקן מצווין. וראה תירוצו נוסף בנחל יצחק [ל"ד].

ומהרי"ל דיסקין [עה"ת, כי תצא] כתב

לעולם הבא (4).

ומקשה הגמרא: **ודלמא מהרהר בעבירה הוה, ומשום כך מת?**

דוחה הגמרא: **מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, ואינו נחשב כעובר עבירה.**

ועדיין מקשה הגמרא: **ודלמא מהרהר בעבודה זרה הוה, דכתיב "למאן תפוש את בית ישראל בלבב".** ואמר רב אחא בר יעקב: **זו מחשבת עבודה זרה! שהקדוש ברוך**

יאריכוך ימיד, בעולם שכולו ארוך. "ולמען ייטב לך", **לעולם שכולו טוב.** דהיינו, לאחר תחיית המתים, שאין אז היוזק ויסורין אלא רק טובה (3).

ודנה הגמרא: **ודלמא "למען ייטב לך והארכת ימים" היינו בעולם הזה, ובאמת מעולם לא הוה הכי, מעשה מעין זה, שקיים אדם מצוות כיבוד אב ואם ושילוח הקן ומת בחזרתו?**

מתרצת הגמרא: **רבי יעקב, מעשה כזה הוא בעצמו, ומשום כך הוכיח שכוונת הכתוב**

וראה **באמרי נועם** [ברכות לג:]: שהגר"א ביאר כי רק בעקידה נאמר עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה, כיון ששלימות האדם ניכרת רק כשנוהג בשני מדות הפוכות, כרחמים ואכזריות, ובכך מוכח שאין הולך אחר טבעו, אלא תלוי במצוות ה', ולכן צייתה התורה מחד בכיבוד אב שהוא רחמים ומאידך בשלוח הקן שהוא אכזריות. ונאמר על שתיה, אריכות ימים.

4. הר"ן [בר"ה כט] הביא דעת רבינו שמואל שהעושה מצוה ומכוון שלא לצאת ידי חובתו במצוה זו לא יצא, [ונחלק עליו, וכתב שלדעת הסובר מצוות אין צריכות כוונה גם באופן זה יוצא יד"ח]. **ובעונג יו"ט** [או"ח י"ט] הקשה לדעת רבינו שמואל מסוגיין, שהרי יכל רבי יעקב להבין כי האדם שראהו נופל ומת כוון שלא לצאת ידי חובת מצוות כיבוד אב ואם ושילוח הקן. ובהכרח שנחשבת לו מצוה אף שכוון שלא לצאת יד"ח, ולכן הוכיח שמתן שכרן לעולם הבא [וראה הערה 6].

וכתב לחלק בין מצוות שיש שיעור לקיומן, כאכילת מצה שאם בעת עשייתה חשב לסתור מצוותו, לא קיים חובתו, לבין מצוות שיכול לשוב ולעשותן שוב ושוב, שאינו יכול לסותרן

שרבנן למדו דוקא ממצות שילוח הקן את מתן שכרן של מצוות, כי בה לא שייך הכלל שאין ב"ד מוזהרין עליה, שהרי שייך בה גם לאו, ובהכרח ראה ללמד מתן שכרן של מצוות.

3. הנצי"ב הקשה [בהרחב דבר, דברים שם] למה דרשו חז"ל שאריכות ימים האמורה בשלוח הקן היינו רק לעולם שכולו ארוך, ואילו באריכות ימים שנאמרה בכיבוד אב ואם הזכירו [בפאה א א] גם שאוכל פירותיה בעולם הזה, וראה מהרש"א.

ובספר בית אב תירץ לפי דברי הגר"א [בקול אליהו וירא] על המדרש "ביום השלישי וישא אברהם את עינו, זה שאמר הכתוב יחיינו מיומיים ביום השלישי יקיימנו" וביאר ששכר על עצם המצוה בהאי עלמא ליכא, ומה שנוטל הוא על ההכנה, כמו שקיבל אברהם על שני ימי ההכנה לעקידה.

ואם כן בשילוח הקן שנחשבה מצוה קלה מפני שבאה בהיסח הדעת ככתוב "כי יקרא", בהכרח ששכרה רק לעתיד לבא, אבל כיבוד אב ואם נקראת מצוה חמורה כי יש בה הכנה רבה [כמבואר בתוס' יבמות ו. שעיקר בהכשרה] לפיכך יש בה גם שכר בעולם הזה.

הוא מצרפה למעשה, ונחשבת כאילו עבדו עבודה זרה! (5)

אבל בחזרתם מעשיית המצוה שאני, שיכולים אז להנזק. (6)

מבאר הגמרא: הכי קאמר רבי יעקב: אם איתא דאיכא שכר מצות בהאי עלמא, תהני ליה המצוה ותגן עליה דלא ליתי לידי הרהור ועל ידי הרהור עבירה ליתזק! אלא על כרחך, שכר מצות בהאי עלמא ליכא. ושכר הכתוב בתורה, לעולם הבא נאמר.

ומקשה הגמרא: והרי מצינו שרבי אלעזר אמר דבריו גם בחזרתם, כי האמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן נזוקים לא בהליכתן ולא בחזרתן?

ומקשה הגמרא: היאך מת אותו בן, והאמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן נזוקים! והרי שליח מצוה הוא?

מבאר הגמרא: סולם שעלה עליו אותו הבן להוריד גזולות, סולם רעוע הוא ומועד לפול ממנו. (7) ומקום דקבוע ושכיח היזקא שאני. דכתיב, כשצוה ה' את שמואל ללכת למשוח את דוד למלך, ויאמר שמואל: איך אלה, ושמע שאול והרנני. מוכח, כי אף על פי שהלך שמואל בשליחותו של מקום והיה שליח מצוה, חשש שמא יהרג משום דשכיח

מתרצת הגמרא: דברי רבי אלעזר שאינן נזוקין נאמרו רק בהליכתם לעשיית המצוה.

התכוון להביא האפרוחים לאביו, וכל הנידון רק משום מצוות שילוח הקן שכבר סיים לקיימה, ועל כן נחשב שניזוק בחזרתו. וכ"כ הפני יהושע [קידושין לט ב]. והעיר הגרי"ש אלישיב [שם] שהרי על מצוות שילוח הקן יכולה הגמרא לדחות שכוון בלבו כוונה הפכית שלא לשם מצוה [ראה הערה 4], ובהכרח שכל הנידון רק מצד כבוד אב ואם שהיא מצוה לחברו ואינה תלויה בכוונתו.

במחשבתו, ומתי שעושה מעשה מצוות אלו, מתקיימת מצוותו אף אם אינו רוצה לצאת יד"ח.

ולכן ביאר שבאופן שהנזק יגרום שתתבטל המצוה נחשב שעדיין הוא "בהליכתו", ויתכן שרבי יעקב ראה שנפל ונשארו הגזולות בידו ויכל אביו לקחתם, וכיון שלא התבטלה המצוה נפילתו נחשב כניזוק "בחזרתו".

5. הרא"ש [ר"ה פ"א סי' ה] כתב שמדת הרחמים מועילה גם למי שחושב לעבוד ע"ז, ורק אחר שחטא מצטרפת המחשבה עם המעשה להענש עליה, ותמה הקרבן נתנאל ממשמעות סוגיין שנענש על מחשבה גרידא, ויחלק בין נמנע מחמת עצמו שאינו נענש, ונמנע באונס שנענש.

7. בשו"ת עונג יו"ט [מא] הוכיח מכאן שהעושה מצוה באופן שהיא כרוכה בפיקוח נפש מקיים מצוה, שאל"כ איך הוכיח מכך רבי יעקב ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" והרי כיון שעלה בסכנה לא קיים מצוה, [ויל"ע אם "שכיח היזקא" נחשב כפיקוח נפש].

והגרי"ש אלישיב [הערות] לקידושין לט ב] חילק בין מחשב לעבדה בעתיד, [שהיא חמורה מכל עבירות שהיא חטא וצריך לרחמים, וגם שאם יחטא תצטרף למעשה, אך] אינו נענש על המחשבה עד שיעבדה, לבין העובדה במחשבה כגון שמקבלה עליו לאלוה שמחשבתו מצטרפת למעשה.

6. בלב אריה הקשה, הרי גם בחזירתו קיים מצוות כבוד אב, ואם כן הוא שליח מצוה? ותירץ שלגבי מצוות כיבוד אב ואם יתכן שחזר בו ולא

היזקא, שודאי ירצה שאול להרגו על שמשח אדם אחר למלך.

בחזרתו.

אמר רב יוסף: אלמלא דרשיה "אחר" להאי קרא "למען ייטב לך ולמען יאריכון ימיו" כרבי יעקב בר ברתיה, לא חטא.⁽⁸⁾

ואיכא דאמרי: לישנא [לשונן] דרבי חוצפית המתורגמן שנהרג על ידי המלכות חזא, דחיה מוטלת באשפה. אמר אחר: פה שהפיק מרגליות ילחוד עפר?⁹

מאי חזא אחר?

והוא לא ידע את פירושו האמיתי של הכתוב, ד"למען ייטב לך", בעולם שכולו טוב. "ולמען יאריכון ימיו", בעולם שכולו ארוך.

איכא דאמרי: כי האי מעשה חזא, שמת הבן

הדרן עלך שילוח הקן

וסליקא לה מסכת חולין

8. בחגיגה [טו ב] מצינו שלא פסק זמר יוני מפיו, ותוס' שם הביאו מירושלמי שאביו הכניסו לתורה שלא לשם שמים, וביאר הגר"ח שמואלביץ [יתרו לא] ששורש הרע היה מפני חסרון ה"לשמה" במעשה אביו, ואחר כך הצטרפו עוד גורמים לחטאו, ומפני שרשו הרע גרמה לו ראייתו לצאת לתרבות רעה, שלא כרבים שראו ולא הרהרו על הנהגת הבורא.

9. אמר רב יוסף: אלמלא דרשיה "אחר" להאי קרא "למען ייטב לך ולמען יאריכון ימיו" כרבי יעקב בר ברתיה, לא חטא.⁽⁸⁾